

TESEV

Ord. Prof. Dr.
ÖMER CELÂL SARC

Elli Yıldaki Gelişmeler

EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER
KONFERANS HEYETİ

Ord. Prof./Dr.
ÖMER CELÂL SARC

Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı
(TESEV)
Büyükdere Cad. No: 135
Levent / İSTANBUL

50 YILDAKİ

GELİŞMELER

Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, ulusal ve uluslararası düzeyde ekonomik ve sosyal sorunların çözüm yollarını araştırmak için 1961 yılında kurulmuştur. Heyeti, bu amacını gerçekleştirmek için paneller, uluslararası seviyede konferanslar ve sempozyumlar düzenlemiştir. Heyeti, her yıl bir konuda konferanslar düzenler ve bu konferansların ve sempozyumların sonuçlarını kitaplar halinde yayımlar. Heyeti, her yıl bir konuda konferanslar düzenler ve bu konferansların ve sempozyumların sonuçlarını kitaplar halinde yayımlar. Heyeti, her yıl bir konuda konferanslar düzenler ve bu konferansların ve sempozyumların sonuçlarını kitaplar halinde yayımlar.

Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı
(TESEV)
Bankalar Cad. No: 2 Kat: 3
Karaköy-İSTANBUL

Bu yayının, Konferans Heyeti'nin Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Ord. Prof. Dr. Ömer Celâl Sarc'ın başkanlığında 50. Yılı dolayısıyla 17 Kasım 1973 günü İstanbul Kültür Kurumu toplantısında yaptığı konuşmanın tam metnini kapsamaktadır.

EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER

KONFERANS HEYETİ

Ömer Celâl Sarıoğlu
Dr. Prof. Dr.

Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı
(TESEV)
Büyükdere Cad. No: 133
Levent / İSTANBUL

50 YILDAKİ GELİŞMELER

Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı
(TESEV)
Bankalar Cad. No: 2 Kat: 3
Kartal / İSTANBUL

EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER

Hilâl Matbaacılık Koll. Şti. — Tel.: 22 91 78 - 26 77 85

50 YILDAKI GELİŞMELER

50 yıldaki gelişmeler hakkında çok şey yazıldı. Amacım, uzun tekrara girilmeden kısa bir değerlendirme yapmaktır. Evvelâ iktisat dışı çevrede ve demografik-sosyolojik şartlarda vukubulan değişimlerden

Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, ülkemizin ekonomik ve sosyal sorunlarına çözüm yolları araştırmak için 1961 yılında kurulmuştur. Konferans Heyeti, bu amacını gerçekleştirmek için düzenlediği paneller, uluslararası seviyedeki konferans ve seminerlerde konuların ve problemlerin açık olarak tartışılmasına olanak hazırlar; bilimsel araştırmalara girer; çalışmalarını yayınları ile ilgili çevrelere ve kamuoyuna duyurur.

Bu yayın, Konferans Heyeti'nin Yönetim Kurulu üyesi Sayın Ord. Prof. Dr. Ömer Celâl Sarc'ın Cumhuriyetin 50. Yılı dolayısıyla 17 Kasım 1973 günü Danışma Kurulu toplantısında yaptığı konuşmanın tam metnini kapsamaktadır.

Toplumla bakış açıları görüş ve davranışlarını ekonomi bakımından nitelikli bir ehemmiyetle görmek, Kapitalizmin meydana gelişinde protestan-aktif denklemler ve değişmeye kıtsal bir mahiyet kazanan görüşün kökleşmesinin mühim bir rolü olduğu tesbit edilmiştir. Bunun gibi biliyoruz ki Japonya'nın şimdiki hayret uyandıran inkişafında halkın disiplin, dayanışma duygusu ve tasarrufluyken gibi vasıflarının kuvvetli etkileri olmuş-

50 YILDAKİ GELİŞMELER

50 yıldaki gelişmeler hakkında çok şey yazıldı. Amacım, uzun tekrara girişmeden kısa bir değerlendirme yapmaktır. Evvelâ iktisat dışı çevrede ve demografik - sosyolojik şartlarda vukubulan değişmelerden şunları hatırlatmam gerekecek:

Bildiğiniz gibi nüfusumuz 1923'de 13 milyonu. Bugün 38 milyona çıkmış bulunuyor. 1923 nüfusu esas itibarile kırsaldı. Şehirleşme, hatta diğer geri kalmış memleketlere kıyasla çok azdı. 100 binden fazla nüfuslu ancak iki şehrimiz vardı: İstanbul ve İzmir. Umum nüfusun yalnız yüzde 7'si bu iki şehirde oturuyordu. Arada büyük şehirlerin sayısı ikiden 14'e çıkmış, bunlarda oturan nüfus da % 19'u bulmuştur. Nüfusun bilgi seviyesi de önemli ölçüde yükselmiştir. 1927 yılında Arap harfleriyle okuma bilenlerin sayısı 1 milyon 100 bin kişiden ibaretti. Bütün nüfusun tahsil görmesi temin edilmemişse de okur yazarların sayısı (1970 rakkamını arz ediyorum) 16 milyon 100 bine varmış bulunuyor. 1923'de Üniversitelerde 2914 kişi kayıtlı iken şimdi 170 bin kişi okumaktadır.

Topluma hakim olan görüş ve davranışların ekonomi bakımından büyük bir ehemmiyeti vardır. Kapitalizmin meydana gelişinde protestan ahlâkı denilen ve çalışmaya kutsal bir mahiyet tanıyan görüşün kökleşmesinin mühim bir rolü olduğu tesbit edilmiştir. Bunun gibi biliyoruz ki Japonya'nın şimdiki hayret uyandırıcı inkişafında halkın, disiplin, danışma duygusu ve tasarruf meyli gibi vasıflarının kuvvetli etkileri olmuş-

tur. Bu bakımdan da toplumumuzda büyük değişimler vuku buldu. Kadercilik, tevekkül, kanaatkârlık azalmış, hayat standardını yükseltmek arzusu kuvvetlenmiş, emeller kabarmıştır. Evvelce köylü alışkın bulunduğu hayat tarzını değiştirmekten kaçınıyordu. Toprağının hasılatı ihtiyacına kifayet etmediği zaman fabrikalarda, madenlerde iş aramakla beraber, bulunduğu bu işte uzun müddet kalmıyor, biraz para kazandıktan sonra köyüne avdet ediyordu. Öyle ki, mahsulün iyi olduğu yıllarda bazı işletmeler, bu arada Karadeniz kömür madenleri, işçi bulmakta müşkülât çekiyorlardı. Ücretleri artınca muvakkat işçilerin işlerinde daha az kaldıkları da müşahade edilmişti. Bu durum ihtisas sahibi bir işçi sınıfının yetişmesini engellediği gibi, takriben 1950'ye kadar köyden şehire doğru hareketlerin zayıf kalmasını intaç etmiştir. Şimdi köylünün coğrafî mobilitesi çok artmış bulunuyor. Şehirlerde yerleşmiş bir işçi sınıfı meydana gelmiştir. İşçi, hatta imkân bulunca kitle halinde yabancı memleketlere gitmektedir.

Üst sınıflarda ticaret, sanayi, bankacılık küçük görülüyor, memurluğa heves ediliyordu. Bugün bir tüccar, sanayici, bankacı sınıfı yetişmiştir. Memlekette israf eğilimlerinin azaldığını gösteren belirtiler de var. Evvelce şehirlerde babadan kalma servetler bir iki kuşakta tüketilirdi. Bütün kanaatkârlığına rağmen köylü bile eline para geçtiği zaman israftan çekinmezdi. Nitekim Hükümet 1920'lerde düğünlerde men'i israfat kanununu çıkartmak mecburiyetinde kalmıştı.

Bunlar iktisat dışı çevredeki değişimlerdir. Asıl ekonomideki değişmelere gelince; rakkam halinde özetlenmeleri için gerekli istatistikler maalesef noksan... Devlet İstatistik Enstitüsü'nün hazırladığı millî gelir serisi, 1948 senesinden başlıyor. Bununla beraber 1929 yılına ait bir millî gelir tahmini var. Bu tah-

minin verdiği rakkamları sabit fiyatları ifade etmek ve Devlet İstatistik Enstitüsü'nün serisiyle mukayeselerini mümkün kılacak tashihiye tabi tutmak suretiyle 1929 ve 1972 yılları arasında vukubulan iktisadî değişimleri kabataslak bir surette tespiti için çalıştık. Burada teknik meselelere giremeyeceğim için bunun nasıl yapıldığını izah etmeyeceğim. Yakında bir mecmuada çıkacak olan bir yazımda bu hususta açıklamalar yapmış buluyorum. Netice şudur:

43 yılda tarımın hasılası, 3,6 misline çıkmıştır. İnşaatla beraber sanayiın hasılası 14,7 misline yükselmiştir. Ulaştırma sektörünün hasılası 26,2 misline, diğer sektörlerin hasılası 7,2 misline varmıştır. Toplam gayri safi yurt içi hasıla ise 6,9 misline çıkmıştır. Nüfus sayısı 2,5 misli arttığı için nüfus başına gayri safi yurt içi hasıla 2,7 misline yükselmiştir.

Rakkamlar hakkında şu noktaları belirteyim; ilkin kesin olmadıkları aşikâr. Fakat bazı mukayeselerden gerçeği yaklaşık surette yansıttıkları anlaşılıyor.

Ayrıca burada 1929 ve 1972 yılları arasındaki 43 yıl mevzubahistir. 1923 yılında milli gelirin 1929'dakinden daha aşağı bulunduğu muhakkaktır. Bu itibarla başlangıç olarak 1923'ü alabilmiş olsaydık daha kuvvetli bir artış müşahede ederdik.

Diğer bir nokta; bir dönemin başlangıç ve bitiminin tek bir yıl olmaması icap eder. Birkaç yılın ortalaması alınmalıdır. Başlangıca ait birkaç yıllık doneler bulunmadığından bunu yapamadık.

Nihayet burada söz konusu olan değer gayri safi yurt içi hasılasıdır. Gayri safi millî hasıla değildir. Gayri safi millî hasılayı nazarı itibare almış olsaydık, yine daha kuvvetli bir artış müşahede ederdik. Çünkü yurt içi hasılaya dahil olmadığı halde, millî hasılaya dahil olan bir kalemde mühim bir artış olmuştur.

Bu kalem dışardaki işçilerin Türkiye'ye gönderdikleri paralarıdır.

Arzettiğim rakkamları şöyle yorumlayabiliriz: En geri kalmış sektör olduğu halde tarım bile yerinde saymamış, nüfus sayısından üstün bir artış kaydetmiştir. Bu artış özellikle ekim alanının genişlemesinden, kısmen de hektar randımanlarında kaydedilen yükselmelerden ve daha kıymetli bitkiler ekilmeye başlamasından ileri gelmiştir. Mamafih bundan böyle ekim sahasını genişletmeye imkânın kalmadığı kaydedilmelidir.

Ulaştırımda hayret verici bir gelişme olmuş, hasılası 26 misline çıkmıştır. 1920 yıllarındaki ulaştırma vaziyetini bugünkü ile mukayese edebilenler için bunda şaşılacak bir şey yoktur.

Sanayi ve inşaatın hasılası, 14 misline çıkmış bulunuyor. Bu gelişme neticesinde meydana gelen sanayi gerçi ciddi zaafı taşıyor: Aktif nüfusun şimdiki halde sadece % 12 - 13'üne iş verebiliyor. İhracata yönelmiş değil, iç piyasa için çalışıyor. Bilhassa tüketim malları imâl ediyor. Ara malları ve yatırım malları imâlâtı henüz başlamamış bulunuyor. Teknik bünyesi zayıf. Küçük ünitelerden müteşekkil, dolayısıyla ve başka sebepler yüzünden maliyetleri yüksek. Bununla beraber Cumhuriyetin kuruluşundaki vaziyeti gözönüne getirdiğimiz zaman bu sanayiın meydana getirilmiş olmasını da büyük bir başarı saymak gerekir. 1920 sanayi sayımına göre 5 ve fazla işçi çalıştıran müesseselerde meşgul işçilerin toplam sayısı 110 bin kadardı. Şimdi 1,5 milyona yakındır. Bugün tüketime yarayan sanayi mamullerini ithal etmek mecburiyetinden kurtulmuş bulunuyoruz. İthalâtımız daha ziyade ara mallar, ham maddeler ve yatırım maddelerinden terekküp ediyor. Buna karşılık 1920'deki vaziyet ne idi? 1923 ve 24 ithalât istatistiklerini araştırarak olur-

sak, görürüz ki, toplam ithalât değerinin % 6 - 7'si şeker gidiyordu. % 6'sı yünlü mensucata, % 33'ü pamuklu mensucata gidiyordu. Öyle ki bu üç maddenin ithalâtı, toplam ithalâtın % 42 - 46'sına varıyordu.

43 yıl içinde toplam gayri safi yurt içi hasıla, arzettiğim gibi 6,9 misline yükselmiş bulunuyor. Yalnız nüfus hızlı arttığı için nüfus başına yurt içi hasılanın yükselişi çok daha mütevazî kalıyor. 2,7'den ibaret.

Zikrettiğim rakkamlar arasında yeralmayan bir kalem var: dış ticaret. Maalesef dış ticaretin gelişmesi memnuniyet verici olmamış, ithalâtın, fakat bilhassa ihracatın gayri safi millî hasılaya nisbeti düşmüştür. 1923 ve 24 yıllarında ihracatımızın gayri safi yurt içi hasılaya oranı % 8 - 9'du. 1970 ve 71 yıllarında % 4,4 - 4,9 olmuştur. Bunu şu sebeplere atfedebiliriz: kurduğumuz sanayi içe dönük, ithalâtı ikame edecek bir sanayidir. Başlıca ihracat maddelerimizi tarım sağlamaktadır. Tarımın gelişmesi de nisbeten yavaş olmuştur. Sonra ihraç maddelerinin gittikçe büyüyen bir kısmı dahilde tüketilmektedir.

Şimdi özetlediğim gelişmeleri değerlendirmeye çalışalım. Evvelâ «gelişme milletlerarası ölçüde ne derece önemlidir» sorusunu cevaplandıralım: Bu bakımdan yapılacak bir inceleme bizi şu neticeye götürür: Başlıca iktisadî göstergelerimizde göze çarpan büyük artışa rağmen Türkiye, ne ileri memleketler hizasına gelebilmiş, ne de gelişmesi diğer birçok memleketlerdeki kadar hızlı olmuştur. Türkiye'nin daha ileri memleketler seviyesine gelmemiş olduğunu uzun boylu izaha lüzum yok. Bir memleketin bu kategoriye dahil sayılabilmesi için, adam başına gayri safi millî hasılasının hiç değilse 1000 - 1500 dolar civarında olması lâzımken bizde 1972'de 440 dolardan ibaret bulunuyordu. Diğer göstergeler de bunu açıkça belli edi-

yor. Meselâ tarımda çalışanların aktif nüfus içindeki payı, gelişmiş memleketlerde % 6 - 7'ye kadar düşerken bizde % 65 civarındadır. Şehirleşme oranı, okur-yazar nisbeti, gizli işsizliğin varlığı v.s. aynı şeyi ifade etmektedir.

Gelişme hızının diğer bazı memleketlerde kaydedilen seviyeye varmadığını da milletlerarası mukayeselerden açıkça görüyoruz. Evvelâ öteden beri sanayileşmiş olan Amerika, Almanya, Fransa gibi memleketleri ele alalım. 1927 ve 28 yıllarında gerek Türkiye'nin gerek bu memleketlerin millî gelirini gösteren bir tablo mevcuttur. (Konjonktür servisi tarafından yayınlanan Millî Gelir adlı esere bakınız). Bu tablodan görüyoruz ki, Fransa ve Almanya'da o zamanki adam başına millî gelir Türkiye'dekinin 4 - 4,5 misli. Şimdiki vaziyeti araştırdığımızda nisbetin 8'e çıktığını müşahade ederiz. Yani Almanya ve Fransa'daki adam başına millî gelir hali hazırda Türkiye'dekinin sekiz misli kadardır. Şüphesiz zikrettiğim bu adetler biraz aldaticıdır. Devalüasyon ve revalüasyonların tesiri altında kalmış bulunuyorlar, ancak daha sıhhatli ölçülere dayanan mukayeseler de benzer bir neticeye götürüyor. Daha sıhhatli mukayeselerden kastım, her memleketin sabit fiyatlarla tertip edilen istatistiklerinden hesaplanan gelişme hızına dayananlardır. Bunlar da gösteriyor ki, İngiltere ve Amerika müstesna, diğer ileri memleketler 1927/28'den bu yana adam başına gelirlerini bizdekinden daha sür'atli yükseltmiş bulunuyorlar.

Şimdi geri kalmış memleketleri tetkik edelim: Tanınmış iktisatçı Chennery, 29 geri kalmış memleketin 1950 - 69 yıllarındaki gelişme hızı hakkında mukayeseli bir istatistik tertip etmiştir. Bu istatistikte, gelişme hızıyla beraber diğer önemli göstergeler de işaret edilmiş bulunuyor. İstatistiği incelediğimizde görüyoruz ki, 29 geri kalmış memleket arasında Türkiye

ancak 16. geliyor. Vaziyet şöyle; 1969 yılındaki adam başına gelirin, 1950'deki seviyesine nisbeti Türkiye'de 1,88. Buna mukabil Japonya'da 4,85, Bulgaristan'da 4,38, İspanya'da 2,85 v.s... Japonya'nın istatistiğe alınmış olması sebebi, 1950 yılında adam başına gelirin, kriter kabul edilen 600 dolar sınırının altında kalmasıdır.

Bu durum kalkınma yolunda başarabildiklerimiz için mütevazî kaldığı intibacı uyandırabilir, ve hayal kırıklıklarına yol açabilir. Nitekim bu yolda neşriyat da olmuştur. Kaldı ki son 50 yıl Türkiye'ye tarihinde az nasip olmuş olan uzun bir barış devresi teşkil etmiş, gelişmemesinin en büyük amili sayılan kapitülasyonlar bu devrede ortadan kalkmış, bir miktar yabancı sermaye de akmıştır.

Ancak aşağıdaki arzedeceğim sebepler dolayısıyla böyle bir hükme varmak yanlıştır. Bilhassa şu noktaları belirtmek istiyorum. Evvelâ Türkiye'de nüfus hem bütün ileri memleketlere, hem de geri kalmış memleketlerin çoğuna nazaran daha çabuk artmıştır. 1950 - 69 arasında nüfus artışı Türkiye'de yılda % 2,6 iken gelişmiş memleketlerde % 1'in altında kalmış, Yugoslavya'da % 1,2, Japonya'da % 1,1, Yunanistan ve İspanya'da % 0,9, Bulgaristan'da % 0,8 tutmuştur. Bu faktörün önemini şöyle bir hesaptan anlayabiliriz: Eğer bizde de nüfus, Bulgaristan'da olduğu gibi, yılda % 0,8 oranında artmış olsaydı, arzettiğim 1,88 nisbeti 2,63'e çıkar ve Chennery'nin cetvelinde Türkiye 16. geleceğine Yugoslavya ile beraber 6. gelirdi.

İkinci bir nokta; gelişmiş memleketlerle geri kalmış memleketlerin gelişme hızlarını mukayese etmek hatalıdır. Gelişmiş memleketlerin muazzam bir yatırım gücü vardır. Yatırımların artışını geri kalmış memleketlerde fizikî imkânlar (hayat seviyesini bulunduğu

alçak seviyenin daha da altına indirememek durumu) engellediği halde, gelişmiş memleketlerde daha ziyade psikolojik sebepler (mahrumiyetlere katlanmamak arzusu) frenler. Bazı zorunluklar karşısında veya kuvvetli saikler etkili olduğu takdirde ileri ülkeler yatırımlarını muazzam surette arttırabilirler ve gelişmelerini çok hızlandırabilirler. İncelediğimiz devrede de bu gibi saikler müessir olmuş bulunuyor. Evvelâ ikinci dünya harbinin tahribatını tamir lüzumu ortaya çıktı. Bundan sonra Ortak Pazar'ın kurulması kuvvetli kamçılayıcı etkiler yaptı.

Diğer mühim bir nokta; Türkiye'den daha hızlı gelişmiş olan geri kalmış memleketlerin bir kısmı, bu hızlı gelişmeyi istisnâ birtakım faktörlere borçludurlar. Bazıları nüfuslarına nazaran muazzam miktarda yabancı sermaye almıştır: İsrail, Tayvan, Güney Kore bunlar arasındadır. Diğerleri zengin ham madde yataklarına maliktir ve bu ham maddeler ihracatını müthiş surette arttırabilmişlerdir. Kasedettiğim ham maddelerin başlıcası petroldür.

Şu halde Türkiye'nin özel şartları gözönünde bulundurulduğu, yani nüfusunun sür'atli artışı, zengin ham madde kaynaklarına malik olmadığı, v.s. hesaba katıldığı zaman kaydettiği gelişme asla küçük görülemez. Kaldı ki, gelişme hızı bir dereceye kadar da adam başına gelir seviyesine tabidir. Şöyle ki; 200 dolarlık bir adam başına geliri 400 dolara çıkartmak, 400 dolarlık bir adam başına geliri 800 dolara çıkartmaktan çok daha zordur. Çünkü 200 dolarlık adam başı geliri olan memlekette tarım daha önemli hatta hâkim bir rol oynar. Tarımın bıraktığı hasıla da yeter birikimlere, akümülasyonlara ve dolayısıyla yatırımlara müsaade etmez. İlerde gelişmemizi nasıl hızlandırabiliriz meselesini, konumun dışında olduğu için bir tarafa bırakıyo-

rum. Aşikâr ki, nüfusumuzun artış nisbetinin yavaşlaması gerekli. Sinaî mamul ihracatımızın artması zaruri. Şunu da ilâve etmek lâzım gelir ki, millî geliri çok olumsuz surette etkileyen lüzumsuz dar boğazların önlenmesi de şart. Plânlı bir ekonomi politikasıyla ve plâna gerçek surette sadık kalmakla bu dar boğazlardan geniş ölçüde kaçınılabileceği kabul edilebilir.

Bu meselelere girmeyeceksem de başka bir konuya temas etmem lâzım geliyor. 50 yıl içinde vukubulan millî gelir artışı, geniş halk kitlelerine ne dereceye kadar intikal edebilmiştir? Bildiğiniz gibi adam başına millî gelir bir ortalama değildir. Bu ortalamanın artması, bütün nüfus guruplarında gelirin aynı ölçüde arttığına delâlet etmez. Hatta bazı guruplarda gelir hiç artmamış bile bulunabilir. İktisadî gelişmenin sağlam sayılabilmesi gelir artışından bütün gurupların, özellikle en kalabalık gurupları teşkil eden çiftçi ve işçilerin büyük ölçüde yararlanmasına bağlıdır. Aksi takdirde sosyal adaletin gerekleri yerine gelmemiş olacağı gibi, toplumda türlü hoşnutsuzluklar, huzursuzluklar başgösterir, ve ahenk bozulur. Kaldı ki böyle bir durum iç piyasanın genişlemesine de engel olur. Halbuki bu, sanayi ve ticaretin sürekli olarak genişleyebilmesi için şarttır. Bu noktanın önemini Dünya Bankasının bir müddet evvel Adisababa'da yaptığı toplantıda Banka Başkanı Mc Namara vuzuhla belirtmiş bulunuyor.

Sorduğum sorunun cevabını verebilmek için gelir dağılımı istatistiklerine malik olmamız icap ederdi. Bu gibi istatistikler maalesef yoktur. Esaslı istatistiklere istinad etmeyen hükümler de bu konuda çok yanlış olabilir. Çünkü mesele geniş ölçüde psikolojik, subjektif faktörlerin ve ön yargıların etkisi altında kalmaya elverişlidir. Bazı karinelere istinaden şu kadarını söyleyebileceğimizi zannediyorum:

Elimizdeki bütün istatistikler, reel ücretlerde bir artış olduğunu gösteriyor. Meselâ bir iki gün evvel günlük bir gazetede çıkan bir yazıda, 1963 ile 1971 arasında reel ücretlerin 100'den 128'e çıkmış olduğu neticesine varılıyor. Harcâlem maddelerin tüketiminde de muazzam bir artış görüyoruz. 1927 - 28 yılında nüfus başına şeker tüketimi 4,5 - 4,8 kilo idi. 1972'de 18 kilo olmuştur. Pamuklu tüketimini incelediğimiz zaman yine aynı vaziyeti müşahede ediyoruz. 1946'da yılda 6 metreden 1972'de yılda 24,7 metreye yükseldiğini müşahede ediyoruz. Bundan başka köylerde evlerin daha iyi inşa edildiği, meselâ pencerelere artık cam takıldığı gibi karineler de var. Buna göre diyebiliriz ki, işçi ve köylü kitlesi millî gelir artışıımızdan her halde faydalanmış bulunmaktadır. Kaldı ki evvelce âşar vergisiyle beli bükülen çiftçi, bugün hemen hiç bir vergi ödememektedir. Şüphesiz çiftçi ve işçi gelirlerindeki artışın kesin nisbetini bildiğimiz gibi, sermaye gelirleriyle kârlardaki artışlarla bunun mukayesesini de yapamayız.

Her halde emniyetle diyebiliriz ki, 50 yıl içindeki gelişme zengini daha zengin yapmış olsa bile, fakiri daha fakir yapmamıştır. Yalnız sabit gelirlilerin durumu başkadır. Bunların millî gelir artışından faydalandıklarından ben şüphe ediyorum. Türkiye'de bu gurup ağır bir vergi yükü taşıyor. Gelir vergisinin büyük bir kısmını bunlar ödüyor. Öte yandan tam 50 yıl içinde memlekette defalarca enflasyon oldu. Büyük bir talih-sizlik eseri olarak 50. yıldönümü de şiddetli bir enflasyona tesadüf etti. Enflasyon kronik bir nitelik kazanmış olduğu halde sabit gelirlilerin en mühim kısmını teşkil eden kamusal sektör personelinin, başka memleketlerde de olduğu gibi grev hakkı yoktur. Ve maaşlarının otomatik olarak hayat pahalılığına intibakı, yani eşel-mobil usulü Türkiye'de uygulanmamakta-

dır. İleri sürüldüğüne göre malî sistemimiz bunun gerektirdiği masrafları sağlayabilecek esneklikten yoksundur. Kaldı ki her artış enflasyonu daha da şiddetlendirmek tehlikesini taşımaktadır. Nitekim Personel Kanununun çıktığı 1970'den bu yana, hayat % 30 - 40 pahalılaştığı halde, bazı özel memur gurupları maaşlarına zam yapılmakla beraber, genel maaş seviyesini tayin eden göstergelere dokunulmamıştır. Bu durumun ilk bakışta belki belli olmayan, fakat son derece vahim neticeleri oluyor. Bürokrasi iş çevrelerinden, hatta kalkınmadan soğuyor. Toplumda en mühim istikrar unsuru olan bir orta sınıf meydana gelemiyor. Zorunlu olan idarî reform imkânsız hale geliyor. İleride buna muhakkak bir çözüm bulmak lâzım. Eğer iddia edildiği gibi Türkiye'de fiyat seviyesinin her yıl % 8 - 10 artması mukadder ve zorunlu ise, memur maaşlarının altışar ay gibi fasıllarla hayat pahalılığına intibak ettirilmesi kaçınılmaz bir zaruret teşkil eder. Ben zannediyorum ki, eğer maaş ayarlamaları 4 - 5 yıl gibi fasıllar yerine, altı ay gibi kısa aralarla yapılırsa ve zamlar azar azar tatbik edilirse durumun enflasyon üzerinde pek kötü tesiri olmaz. Yani eşel-mobil usulü er geç Türkiye'de de tatbik alanı bulacaktır. Bunun bir de ikaz edici, terbiyevî faydası olacağını zannediyorum. Hükümetleri enflasyonu önlemek hususunda daha büyük bir uyanıklık göstermeye sevkedebilir.

Vaktinizi daha fazla almayayım. 50 yıl içinde millî gelirimiz hatırı sayılır derecede yükselmiştir. Gelişmiş bir memleket haline gelmedik. Fakat bu hale gelmek için zorunlu şartları hazırlamış bulunuyoruz. Türkiye'de millî gelirden kaydedilen yükselmeden halkın çoğunluğunun istifade etmiş olduğu da emniyetle söylenebilir. Yalnız sabit gelirlilerin durumu bu güzel manzarayı maalesef bozmaktadır.

